

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กระแสของการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของประชาคมโลกและความก้าวหน้าทันสมัยของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ กระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันของสังคมไทยในหลายๆ เรื่องด้วยกัน เช่น การลดอำนาจของศูนย์รวม การสนับสนุนการกระจายอำนาจ และกระบวนการตัดสินใจสู่ท้องถิ่น ให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมและมีบทบาทในการพัฒนาทุกมิติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในรูปแบบประชาธิปไตย และประชาคมท้องถิ่น ซึ่งจากเดิมรัฐบาลเน้นกลไกรัฐในการแก้ปัญหา และพัฒนาเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุในหลายๆ เรื่องเช่นเดียวกันกับการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งเริ่มต้นมาไม่น้อยกว่า ๕ ปี แต่ยังไม่ประสบความสำเร็จที่เป็นรูปธรรม เพราะขาดการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนหรือภาคประชาสังคมอย่างแท้จริง

การปฏิรูปการเรียนรู้ ซึ่งเป็นการปรับวิธีคิด เปลี่ยนวิธีสอน เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การเรียนรู้อย่างรอบด้าน สมดุล บูรณาการที่กลมกลืนกับวิถีชีวิต เมื่อพิจารณาหลักการของโรงเรียนวิถีพุทธที่ว่าพัฒนาการกิน อยู่ ดู ฟัง ตามหลักไตรสิกขา อันประกอบด้วยศีลสมาธิ และปัญญา ยิ่งสร้างความมั่นใจว่าโรงเรียนวิถีพุทธเป็นการเริ่มต้นการปฏิรูปการศึกษาที่แท้จริง ดังที่สมเด็จพระพุทธาจารย์ ได้กล่าวไว้ว่า การปฏิรูปการศึกษาที่กล่าวกันมา สอดคล้องกับรากฐานของสังคมไทย ยังไม่มีครั้งใดที่จะตรงเหมือนกับครั้งนี้ การดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธจึงเป็นหลักของการศึกษาที่จะพัฒนามนุษย์สู่ชีวิตที่สมบูรณ์ ซึ่งทุกท่านที่ร่วมโครงการ ทั้งผู้บริหาร โรงเรียน ครู อาจารย์ ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้รับผิดชอบโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา คงได้ตระหนักและประจักษ์แล้วว่านักเรียนในโครงการ มีการพัฒนาด้านกาย ศีล จิต และปัญญาอย่างเป็นองค์รวม และต่อเนื่องมีพัฒนาการเพิ่มขึ้นทุกขณะ ชีวิตที่เป็นการศึกษา จึงเป็นชีวิตที่เรียนรู้และพัฒนาไม่มีวันจบ อันเป็นเป้าหมายของการจัดการศึกษาที่ต้องการทรัพยากรบุคคลที่มีลักษณะเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต คิดเป็น เกลียววนลาด กล้าแก่งออกทน เพียรพยายาม คิดเห็น ได้ถูกต้อง ตามความเป็นจริง ในขณะเดียวกัน ก็เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมประสานประโยชน์ให้สังคมน่าอยู่ ร่มเย็น สันติสุข ทั้งหมดนี้ได้ปรากฏในคำสอนของพระพุทธศาสนาและโรงเรียนวิถีพุทธแล้ว จึงเป็นที่น่าชื่นชมว่ายังมีโรงเรียนวิถีพุทธ

มากขึ้นเพียงใดประเทศไทยจะน่าอยู่มากขึ้นเพียงนั้น แต่โรงเรียนวิถิพุทธ จะทำงานเพียงลำพังไม่ได้ เพราะหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา ได้ถูกสืบทอดผ่าน ศาสนทายาท คือ พระภิกษุสงฆ์ มากกว่า ๒,๕๐๐ ปี จนถึงวันนี้ประเทศไทยเป็นดินแดนที่สำคัญ ที่จรรโลงคุณค่าของพระพุทธศาสนาให้ชาวโลกรับรู้ ประเทศไทยมีพระเถระที่ควรแก่การกราบไหว้บูชาอยู่ทั่วทุกพื้นที่ และโครงการโรงเรียนวิถิพุทธ ได้เริ่มมาถูกทางคือ การนำโรงเรียนกับหลักการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนา อันจะนำความเข้มแข็งมาสู่ชุมชนสังคมอีกครั้งอย่างยั่งยืนได้

ถึงจะมีโรงเรียนเข้าสู่โครงการโรงเรียนวิถิพุทธเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ก็ตาม แต่โดยทั่วไป ยังมีสถานการณ์ที่ชี้ให้เห็นว่า ยังไม่สอดคล้องกับแนวทางของโรงเรียนวิถิพุทธ อย่างเต็มรูปแบบ เพราะปัญหาต่างๆ เช่น เด็กนักเรียนและเยาวชนขาดความตั้งใจ ขาดความเอาใจใส่ต่อการเรียนการสอนขาดโรงเรียน มาสาย แต่งตัวไม่สุภาพเรียบร้อย ขาดความใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ขาดระเบียบวินัย พุดจาไม่สุภาพเรียบร้อย ขาดความเสียสละต่อประโยชน์สังคมส่วนร่วม ไม่เคารพเชื่อฟังต่อพ่อ-แม่ ครู อาจารย์ เด็กนักเรียนทะเลาะกัน เป็นต้น ซึ่งถ้าหากบุคลากรมีความรู้ ความเข้าใจที่ดีพอ ในกระบวนการจัดการเรียนการสอนโดยบูรณาการ หลักธรรมจริยธรรมประยุกต์เข้าไป ในเนื้อหาวิชาที่สอน หรือกิจกรรมการเรียนการสอน และมีบรรยากาศปฏิสัมพันธ์และกัลยาณมิตรที่ดี พอที่จะสามารถทำให้การเรียนการสอนเกิดผลสัมฤทธิ์ได้^๐ และความห่วงใยของผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านต่อ เด็กและเยาวชนไทยที่กำลังอยู่ในวัยเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในสังคมที่จะต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง ของสังคมที่รวดเร็ว มีสิ่งยั่วยุมากมาย ทำอย่างไรจะให้เด็กและเยาวชนไทย ยึดหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาที่ยึดเหนี่ยว สามารถเผชิญกับปัญหาอย่างมีสติ รู้เท่าทัน และใช้ปัญญาจัดการกับปัญหานั้นได้ โรงเรียนวิถิพุทธเป็นหนึ่งในโรงเรียนรูปแบบใหม่ที่จะช่วยผลักดันให้เด็กและเยาวชนไทยสามารถพัฒนาตามศักยภาพ เป็นคนดี คนเก่งของสังคม และสามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุขนับถึงปัจจุบันเป็นเวลา ๖ ปีแล้ว โดยเป็นการดำเนินงานประสานกันระหว่างสำนักงานพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถิพุทธในสำนักงานเขตการศึกษาพื้นที่การศึกษาและโรงเรียน ในช่วงที่เริ่มดำเนินการ โครงการมียุทธศาสตร์สำคัญ คือ ๑) ส่งเสริมสนับสนุนผู้อำนวยการ โรงเรียน และครูใน โรงเรียนที่มีความพร้อมและสมัครใจเข้าร่วมโครงการ ๒) สนับสนุนความรู้ ความเข้าใจการบริหารจัดการโรงเรียนแก่ผู้อำนวยการ โรงเรียน ผู้รับผิดชอบโครงการและผู้แทนคณะกรรมการโรงเรียน โดยการปฐมนิเทศ ๓) สนับสนุนเอกสารแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนโดยมีตัวชี้วัด

^๐กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท, ๒๕๔๖), หน้า ๖๗.

การปฏิบัติงานและ ๔) ประสานความร่วมมือและขอรับการสนับสนุนจากองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนตลอดจนสถาบันศาสนา ๕) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนระดับเขตพื้นที่การศึกษาทั้ง ๑๗ เขต เป็นตัวขับเคลื่อนโรงเรียน ๖) ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในโรงเรียน ในแต่ละภูมิภาค ๗) ส่งเสริมให้โรงเรียนนำวิถึพุทธบูรณาการอย่างกลมกลืนในระบบการบริหารจัดการ

ตลอดระยะเวลาการดำเนินการโรงเรียนได้จุดประกายภาพความสำเร็จในการนำไตรสิกขา(ศีล สมาธิ ปัญญา) มาใช้ในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช ๒๕๔๔ ที่มุ่งให้ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และอยู่ร่วมกับสังคมอย่างมีความสุขในปี ๒๕๕๑ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดนโยบายและจัดทำกรอบการบริหารราชการให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ขององค์กรที่เป็นองค์กรหลักในการจัดและส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษา ขั้นพื้นฐานให้ประชากรวัยเรียนอย่างทั่วถึง มีคุณธรรมนำความรู้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง และมีคุณภาพตามมาตรฐาน โดยจัดทำกลยุทธ์หลัก ๖ ข้อ ซึ่งกลยุทธ์ข้อที่ ๑ ได้ระบุไว้คือ “คุณธรรมนำความรู้ น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ ” โดยวางแนวปฏิบัติให้โรงเรียนดำเนินการในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องตามหัวข้อที่กำหนด

โรงเรียนเปิดกว้างที่จะไม่ให้เชื้อชาติ การนับถือศาสนาต่างๆ มาเป็นตัวกำหนดและอุปสรรคในการดำเนินการตามเขตพื้นที่ จึงนำมาสู่การเกิดขึ้นของ “โรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ” ทั้งนี้เพื่อให้โรงเรียน ครู และนักเรียนมีความเป็นอิสระในการเลือกนับถือศาสนา สามารถปฏิบัติตนให้มีคุณธรรม และจริยธรรม ปัจจุบันมีหลายโรงเรียนที่ผู้บริหาร โรงเรียนวิถึพุทธได้ดำเนินการตามกรอบจนสามารถเป็นต้นแบบของการดำเนินการและได้รับการยกย่อง เชิดชูให้เป็นโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำซึ่งโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำเหล่านี้ ได้แสดงผลงานเป็นที่ประจักษ์ โดยเผยแพร่เชิญโรงเรียนในเครือข่ายมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในงานเปิดบ้าน เมื่อปลายปีงบประมาณ ๒๕๕๐ นับได้ว่าเป็นอีกเวทีหนึ่งที่เกิดการแลกเปลี่ยนและจัดการความรู้ด้านการปลูกฝังด้านศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรมอย่างไว้กัดี เพื่อให้เกิดการพัฒนาสูงขึ้นสามารถแก้ปัญหาเชิงคุณธรรม ศีลธรรม และจริยธรรมที่ซับซ้อนขึ้น ปัญหาสังคมต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้น การจัดการเรียนรู้ การบริหารโรงเรียนการปรับปรุงพฤติกรรมตนเองรวมทั้งแสวงหาหนทางที่ถูกต้อง และเพื่อสร้างสรรค์ความรู้ความคิด พฤติกรรมทั้งผู้บริหาร ครู เจ้าหน้าที่ และนักเรียน

ด้วยเหตุผล ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับ ความคิดเห็นของผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำระดับมัธยมศึกษาที่มีต่อการปลูกฝัง คุณธรรมนักเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาและศึกษาปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นต่อการปลูกฝังคุณธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำระดับมัธยมศึกษา เพื่อนำผลการวิจัยไป

ปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาการปลูกฝังคุณธรรมแก่นักเรียนในระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ ระดับมัธยมศึกษาที่มีต่อการปลูกฝังคุณธรรมนักเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต ๖(ฉะเชิงเทรา-สมุทรปราการ) ให้มีประสิทธิภาพต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของผู้บริหารและครูโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ ในการปลูกฝังคุณธรรมแก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา

๑.๒.๒ เพื่อการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร และครูโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำในการปลูกฝังคุณธรรมแก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางการปลูกฝังคุณธรรมแก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

ผู้วิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาระดับ ความคิดเห็นของผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนคุณธรรมชั้นนำระดับมัธยมศึกษาที่มีต่อการปลูกฝังคุณธรรมนักเรียน สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๖ (ฉะเชิงเทรา – สมุทรปราการ) ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ ผู้ช่วยผู้อำนวยการ หัวหน้าฝ่าย ครู เจ้าหน้าที่ และ ผู้เกี่ยวข้องของโรงเรียนมัธยมศึกษา จำนวน ๒๔๕ คน จำนวน ๔ โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนสมุทรปราการ,โรงเรียนป้อมนาคราชสวทยานนท์,โรงเรียนวัดทรงธรรม,โรงเรียนสตรีสมุทรปราการ

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

๑. ตัวแปรต้น ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่ และประสบการณ์ การสอนของผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำระดับมัธยมศึกษาที่มีต่อ การปลูกฝังคุณธรรมนักเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๖(ฉะเชิงเทรา – สมุทรปราการ)

๒. ตัวแปรตาม ได้แก่ การปลูกฝังคุณธรรมนักเรียน มี ๕ ชั้น ได้แก่

- ๑) การมีส่วนร่วมในการเตรียมการ
- ๒) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ
- ๓) การมีส่วนร่วมในการพัฒนานุเคราะห์
- ๔) การมีส่วนร่วมการจัดกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรมแก่นักเรียน
- ๕) การมีส่วนร่วมติดตาม ประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน

๑.๔ คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๔.๑ ผู้บริหาร หมายถึง ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ ผู้ช่วยผู้อำนวยการ หัวหน้าฝ่าย และบุคลากรทางการศึกษา ได้แก่ ครู เจ้าหน้าที่ และผู้เกี่ยวข้องของโรงเรียนมัธยมศึกษา

๑.๔.๒ ครู หมายถึง ครูสอนอยู่ในโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ ระดับมัธยมศึกษาที่มีต่อการปลูกฝัง คุณธรรมนักเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๖ (ฉะเชิงเทรา – สมุทรปราการ)

๑.๔.๓ บุคลากรทางการศึกษา หมายถึง ผู้บริหารทางการศึกษา ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ ผู้ช่วยผู้อำนวยการ หัวหน้าฝ่าย ครู เจ้าหน้าที่ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการปลูกฝังคุณธรรมโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำในระดับมัธยมศึกษา

๑.๔.๔ โรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ หมายถึง โรงเรียนคุณธรรมชั้นนำระดับมัธยมศึกษาที่มีต่อการปลูกฝังคุณธรรมนักเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๖ (ฉะเชิงเทรา – สมุทรปราการ) โดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญาในการพัฒนา

๑.๔.๕ คุณธรรม หมายถึง ความดีพื้นฐานของมนุษย์ที่ใช้ในการปลูกฝังตามกระบวนการหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา

๑.๔.๖ การปลูกฝังคุณธรรม หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับหลักสูตรโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาด้วยขั้นตอน ดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมในการเตรียมการ หมายถึง การจัดเตรียมบุคลากร ประสานงาน และคัดเลือกกิจกรรมการปลูกฝังคุณธรรม และ กำหนดหลักสูตรและตารางการฝึกอบรมและประสานวิทยากรในแต่ละกิจกรรม

๒. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ หมายถึง การมีส่วนร่วมในการรับรู้ปัญหา กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และวางแผนจัดกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรมนักเรียนด้วยรูปแบบต่างๆ

๓. การมีส่วนร่วมการจัดกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรมแก่นักเรียนหมายถึง การนำเสนอ ข้อมูลด้วยรูปแบบต่างๆ เช่น การวาดภาพ การสวดมนต์ การตอบปัญหา การจัดป้ายนิเทศ การทำสมุดภาพ และการจัดโครงการส่งเสริมวินัยและประชาธิปไตยตลอดถึงการศึกษานอกสถานที่

๔. การมีส่วนร่วมการ ติดตามประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน หมายถึง การติดตามผลการดำเนินงานจากการจัดกิจกรรมใน โครงการต่างๆ ในการปลูกฝังคุณธรรมนักเรียน

๑.๕ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๕.๑ ได้ทราบความคิดเห็นของผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียน คุณธรรมชั้นนำในการปลูกฝังคุณธรรมแก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา

๑.๕.๒ ได้ทราบปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของผู้บริหารและบุคลากรทางการ ศึกษาในการปลูกฝังคุณธรรมแก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ

๑.๕.๓ ได้แนวทางการปลูกฝังคุณธรรมแก่นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา